

Ο ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΩΝ ΡΑΔΙΟΤΗΛΕΟΠΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ: ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ ΤΟΥ ΕΣΡ ΤΗΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΕΙΚΟΣΑΕΤΙΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο στόχος της παρούσας μελέτης είναι η συστηματική καταγραφή και ανάλυση των αποφάσεων του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης (ΕΣΡ) από την καθιέρωσή του ως ανεξάρτητης διοικητικής αρχής με τη συνταγματική αναθεώρηση του 2001. Η ανάλυση βασίζεται στα συνταγματικά κριτήρια που διέπουν τον έλεγχο του περιεχομένου των ραδιοτηλεοπτικών προγραμμάτων, όπως αυτά προβλέπονται στο άρθρο 15 παρ. 2 του Συντάγματος. Μετά από ενδελεχή μελέτη των αποφάσεων του ΕΣΡ κατά την τελευταία εικοσαετία, αναδεικνύονται οι βασικές θεματικές κατηγορίες που, κατά την άποψη της γράφουσας, απασχολούν συστηματικά το ΕΣΡ κατά την αξιολόγηση πιθανών παραβιάσεων του συνταγματικού πλαισίου που ρυθμίζει το ραδιοτηλεοπτικό περιεχόμενο.

Νεφέλη Κατσιγιαννάκη

ΜΔΕ Δημοσίου Δικαίου
(ΕΚΠΑ), Δικηγόρος

ABSTRACT

The aim of this study is to systematically record and analyze the decisions of the National Council for Radio and Television (NCRTV) since its establishment as an independent administrative authority following the constitutional revision of 2001. The analysis is based on the constitutional criteria governing the content regulation of radio and television programs, as set out in Article 15(2) of the Greek Constitution. After an in-depth review of the NCRTV's decisions over the past two decades, the study highlights the main thematic categories that, in the

author's view, consistently concern the NCRTV when assessing potential violations of the constitutional framework regulating broadcast content.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ανασκόπηση των αποφάσεων του ΕΣΡ την τελευταία εικοσαετία, από την καθιέρωσή του ως ανεξάρτητης διοικητικής αρχής με τη συνταγματική αναθεώρηση του 2001, ανέδειξε την ανάγκη για γενική και αφηρημένη κατηγοριοποίηση των κριτηρίων που χρησιμοποιεί η διοικητική αρχή κατά τον ουσιαστικό έλεγχο του περιεχομένου των ραδιοτηλεοπτικών προγραμμάτων, όπως κατοχυρώνεται στο άρθρο 15 παρ. 2 Σ. Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η διαμόρφωση ενός ευρύτερου πλαισίου κατανόησης και αξιολόγησης του έργου του ΕΣΡ, χωρίς εστίαση σε μεμονωμένες αποφάσεις που έχουν παρουσιάσει ιδιαίτερο νομικό ή/και κοινωνικό ενδιαφέρον. Στο πλαίσιο αυτό, επιχειρείται η ομαδοποίηση των αποφάσεων στις εξής κύριες, κατά την άποψη της γράφουσας, θεματικές: (1) την αντικειμενική και με ίσους όρους μετάδοση ειδήσεων και γεγονότων, όπου περιλαμβάνεται η εξασφάλιση της πολιτικής πολυφωνίας, της ουδετερότητας κατά την έκθεση γεγονότων, πληροφοριών και απόψεων και της εμπεριστατωμένης και ψύχραιμης πληροφόρησης και ενημέρωσης, (2) την εξασφάλιση της ποιοτικής στάθμης των προγραμμάτων, στην οποία περιλαμβάνεται η καλαίσθητη και ευπρεπής χρήση της γλώσσας, η προστασία της αξίας του ανθρώπου, καθώς και ο σεβασμός της τιμής, της υπόληψης και της προσωπικότητας του προσώπου, και η προστασία της παιδικής ηλικίας και νεότητας, (3) τις σατιρικές εκπομπές, και (4) τη στάση του ΕΣΡ ως προς ζητήματα διακρίσεων.

Ι. ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΡΑΔΙΟΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ

1. Η ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΗ ΚΑΙ ΜΕ ΙΣΟΥΣ ΟΡΟΥΣ ΜΕΤΑΔΟΣΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΚΑΙ ΕΙΔΗΣΕΩΝ

Για λόγους ευχερέστερης συστηματοποίησης η αντικειμενική και με ίσους όρους μετάδοση πληροφοριών και ειδήσεων μπορεί να κατηγοριοποιηθεί ως εξής: (Α) πολιτική πολυφωνία, η οποία αφορά ιδίως την προβολή των απόψεων και θέσεων των εκλεγμένων πολιτικών κομμάτων, (Β) ουδετερότητα κατά την έκθεση γεγονότων, πληροφοριών και απόψεων, και (Γ) εμπεριστατωμένη και ψύχραιμη πληροφόρηση και ενημέρωση.

Α. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΟΛΥΦΩΝΙΑ

Η συνταγματική επιταγή για αντικειμενική και με ίσους όρους μετάδοση πληροφοριών και ειδήσεων συνεπάγεται την τήρηση εκ μέρους των ραδιοτηλεοπτικών σταθμών της αρχής της πολιτικής πολυφωνίας. Το ΕΣΡ είχε αναπτύξει συγκεκριμένο συλλογισμό επιβολής διοικητικών κυρώσεων για μη τήρηση της προαναφερθείσας αρχής, στηριζόμενο στην έλλειψη αναφοράς στις δραστηριότητες των πολιτικών κομμάτων στα δελτία ειδήσεων, με βάση τη μαθηματική κατανομή του χρόνου μεταξύ των

κομμάτων ανάλογα με την κοινοβουλευτική τους δύναμη¹. Η αιτιολογία των αποφάσεων βασιζόταν αμιγώς σε ποσοτικά κριτήρια², κατ' εφαρμογή της αναλογικής ισότητας³, παραθέτοντας στο κείμενο της απόφασης το ποσοστό που είχε λάβει το πολιτικό κόμμα στις τελευταίες εθνικές κοινοβουλευτικές εκλογές και το ποσοστό προβολής του στον τηλεοπτικό σταθμό. Κατά τη σύγκριση των δύο ποσοστών, αν διαπιστωνόταν ότι το ποσοστό ραδιοτηλεοπτικής προβολής υπολείπεται κατά πολύ της προτίμησης του εκλογικού σώματος κατά τις τελευταίες κοινοβουλευτικές εκλογές, τότε υπήρχε παραβίαση της ως άνω αναφερόμενης συνταγματικής επιταγής και επιβαλλόταν διοικητική κύρωση.

Το ΣτΕ, σε σειρά αποφάσεων του 2012 επί αιτήσεων ακυρώσεως κατά αποφάσεων που εκδόθηκαν με τον ως άνω αναφερόμενο νομικό συλλογισμό⁴, έκρινε ότι το ΕΣΡ στηρίχθηκε μόνο στη μαθηματική κατανομή του χρόνου μεταξύ των κομμάτων ανάλογα με την κοινοβουλευτική τους δύναμη, χωρίς να έχει διαπιστωθεί προηγούμενως τεκμηριωμένα και αιτιολογημένα ότι κατά τη διάρκεια συγκεκριμένης χρονικής περιόδου υπήρξαν δραστηριότητες πολιτικού κόμματος ή είχαν διατυπωθεί απόψεις τέτοιες που να αποτελούν γεγονότα της πολιτικής επικαιρότητας άξια μεταδόσεως, που, όμως, δεν προβλήθηκαν κατά συστηματικό τρόπο. Εξαίρεση από τον προαναφερθέντα νομολογιακό κανόνα της επί μακρόν χρονικό διάστημα συστηματικής αποσιώπησης των δράσεων και απόψεων του πολιτικού κόμματος επιτρέπεται όταν πρόκειται για δήλωση ή δράση άξια μεταδόσεως στη συγκεκριμένη κάθε φορά πολιτική συγκυρία⁵.

Συνακόλουθα το ΕΣΡ, συμμορφωμένο με το ΣτΕ, αναδιαμόρφωσε την αιτιολογία των πράξεών του⁶. Στην αρχή το ΕΣΡ, προσπαθώντας να εφαρμόσει το κριτήριο που διέπλεσε η νομολογία, που συνδυάζει τόσο ποιοτικά όσο και ποσοτικά κριτήρια, επέβαλε ανεπιτυχώς διοικητικές κυρώσεις με αόριστες και πλημμελείς αιτιολογίες, ήτοι με αόριστη αναφορά σε γεγονότα που αφορούσαν συγκεκριμένα πολιτικά κόμματα που αποσιωπήθηκαν⁷. Η αόριστη αυτή αναφορά οδήγησε σαφέστερα, κατά τον ακυρωτικό έλεγχο, σε ακύρωση των αποφάσεων του ΕΣΡ λόγω μη νόμιμης αιτιολογίας⁸.

¹ Κ. Στρατηλάτης, *Η ανεκπλήρωτη συνταγματική επιταγή για αντικειμενική και με ίσους όρους μετάδοση πληροφοριών και ειδήσεων*, 2020, διαθέσιμο στο [link](#) (τελευταία πρόσβαση 08.02.2025). Ο. Γαρουφαλιά, *Πολιτική πολυφωνία στη ραδιοτηλεόραση*, ΔιΜΕΕ 1/2024, σελ. 130-135.

² Χ. Ανθόπουλος, «Οι συνταγματικές βάσεις του δικαιώματος για πλουραλιστική πληροφόρηση», σε: *Νέες διαστάσεις των θεμελιωδών δικαιωμάτων*, 2001, σελ. 17-25.

³ Οδηγία ΕΣΡ 1/2006, κατά την οποία οι τηλεοπτικοί σταθμοί της χώρας όφειλαν κατά την εκπομπή του κεντρικού δελτίου ειδήσεων να παρουσιάζουν τις απόψεις των πολιτικών κομμάτων που εκπροσωπούνται στην Ελληνική Βουλή και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο σε χρόνο που προσεγγίζει την αναλογία προτίμησης του εκλογικού σώματος όπως αυτή προκύπτει από τις εκάστοτε εθνικές κοινοβουλευτικές εκλογές.

⁴ ΣτΕ Τμ. Δ' 240/2012· 241/2012· 245/2018· 48-253/2012· 255/2012.

⁵ Βλ. απόσπασμα από τη ΣτΕ Τμ. Δ' 1715/2020 «Λόγω δε του ιδιαίτερου χαρακτήρα του ως άνω γεγονότος της μη εκλογής Προέδρου της Δημοκρατίας και των άμεσων και ραγδαίων συνεπειών του για την πολιτική ζωή της Χώρας δεν ήταν κρίσιμο για την παράβαση των ως άνω διατάξεων για την πολιτική πολυφωνία ότι η παράλειψη του σταθμού συνετελέσθη με το προαναφερθέν ένα δελτίο ειδήσεων και δεν είχε διάρκεια».

⁶ ΕΣΡ 239/2022· 240/2022· 241/2022· 242/2022· 243/202· 244/2022.

⁷ ΕΣΡ 530/2013 και 244/2014, όπου αναφέρεται ότι οι απόψεις πολιτικού κόμματος (ΧΑ και ΚΚΕ, αντίστοιχα) σε τηλεοπτικούς σταθμούς εθνικής εμβέλειας προβλήθηκαν δυσαναλόγως λιγότερο σε σχέση με άλλους σταθμούς ίδιας εμβέλειας, παρά ταύτα δεν περιγράφονται στο αιτιολογικό της απόφασης τα σημαντικά γεγονότα που αποσιωπήθηκαν.

⁸ ΣτΕ Τμ. Δ' 985-986/2018, όπου σκ. 5 «η ανωτέρω αιτιολογία δεν είναι νόμιμη. Τούτο διότι η προσβαλλόμενη απόφαση, για τη διαπίστωση της παραβιάσεως των διατάξεων περί πολιτικής πολυφωνίας σε σχέση με το κόμμα [...], αρκείται

Το ΕΣΡ, κατά κανόνα, κρίνει πλέον ότι δεν συντρέχει παραβίαση των διατάξεων περί πολιτικής πολυφωνίας⁹. Η στάση αυτή απορρέει αφενός από την αδυναμία του να βασιστεί αποκλειστικά σε ποσοτικά κριτήρια και αριθμητικά δεδομένα λόγω έλλειψης επαρκών στοιχείων και αφετέρου από την απουσία αρμοδιότητας για αξιολόγηση των ποιοτικών χαρακτηριστικών της δραστηριότητας των πολιτικών κομμάτων. Έχει κριθεί ότι οι σταθμοί έχουν μεν υποχρέωση να παρουσιάζουν τηρούμενοι την αναλογική ισότητα τις δράσεις και τις απόψεις των κομμάτων που περιέρχονται εις γνώση τους με οποιονδήποτε τρόπο, δεν βαρύνονται όμως και με θεσπισμένη ιδιαίτερη νομική υποχρέωση να αναζητούν με δική τους πρωτοβουλία και δικά τους μέσα τις δράσεις αυτές. Επίσης, παρότι κρίθηκε αποδεδειγμένα ότι κατά δίμηνο χρονικό διάστημα ενημερωτικά προγράμματα συγκεκριμένου σταθμού δεν πρόβαλαν τις πολιτικές δραστηριότητες των πολιτικών κομμάτων σε χρόνο έστω κατά προσέγγιση ανάλογο της εκλογικής δύναμής τους, το ΕΣΡ δεν επέβαλε καμία διοικητική κύρωση¹⁰.

Κύριο πρόβλημα του νέου συλλογισμού του ΕΣΡ είναι ότι πρέπει να συντρέχει η «αυτονόητη προϋπόθεση ότι [ο δημοσιογράφος] έλαβε με οποιονδήποτε τρόπο γνώση συγκεκριμένων πολιτικών δράσεων ή απόψεων των κομμάτων». Απουσία απόδειξης τέτοιας γνώσης οδηγεί σε αδυναμία διάγνωσης υπαιτιότητας και, επομένως, σε μη παραβίαση της αρχής της πολυφωνίας. Στον προαναφερθέντα συλλογισμό ενυπάρχουν, όμως, τα εξής σφάλματα κατά τη γράφουσα: Πρώτον, στην εποχή του Διαδικτύου η αναζήτηση των θέσεων των πολιτικών κομμάτων επί των γεγονότων της επικαιρότητας έχει καταστεί ιδιαίτερα ευχερής και, δεύτερον, στον πυρήνα της δημοσιογραφικής ελευθερίας και των καθηκόντων και ευθυνών που συνεπάγεται αυτή, σύμφωνα με το άρθρο 10 παρ. 2 της ΕΣΔΑ, εμπίπτει η αναζήτηση των θέσεων των πολιτικών κομμάτων επί των θεμάτων της πολιτικής επικαιρότητας¹¹. Παρατηρείται ως εκ τούτου ότι το ΕΣΡ προβαίνει το ίδιο σε αξιολόγηση των πολιτικών γεγονότων ως σημαντικών ή μη και κατ' αποτέλεσμα ως άξιων μεταδόσεως με βάση τα αόριστα και ασαφή κριτήρια που διέπλεσε νομολογιακά το ΣτΕ¹².

στην όλως αόριστη μνεία ότι “υφίσταντο σημαντικά γεγονότα που αφορούσαν το εν λόγω κόμμα”, χωρίς να αναφέρεται σε συγκεκριμένες δραστηριότητες και απόψεις σχετιζόμενες με το κόμμα αυτό, οι οποίες, καίτοι άξιες παρουσιάσεως, δεν προεβλήθησαν».

⁹ Οδηγία ΕΣΡ 2/2023 (σε ισχύ από 01.01.2024), στην οποία ρητά προτείνεται η συνδυαστική εφαρμογή ποσοτικών και ποιοτικών κριτηρίων, εν αντιθέσει με την προϊσχύσασα Οδηγία ΕΣΡ 1/2006, στην οποία προτεινόταν μόνο το ποσοτικό κριτήριο.

¹⁰ ΕΣΡ 239/2022, όπου παρότι ορθώς επισημαίνεται ότι τα πολιτικά κόμματα έλαβαν στις εθνικές εκλογές τον Ιούλιο του 2019 τα εξής ποσοστά: ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ 39,85%, ΣΥΡΙΖΑ 31,53%, ΚΙΝΑΛ 8,10%, ΚΚΕ 5,30%, ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΥΣΗ 3,70%, ΜΕΡΑ 25 3,44%, και η προβολή τους σε δελτία ειδήσεων του σταθμού ήταν εμφανώς δυσανάλογη, ήτοι ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ 36,7%, ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ 43,9%, ΣΥΡΙΖΑ 10,0%, ΚΙΝΑΛ 6,3%, ΚΚΕ 2,1%, ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΥΣΗ 0,1%, ΜΕΡΑ25 0,8%, το ΕΣΡ απήλλαξε τον σταθμό από τις κατηγορίες εφαρμόζοντας τα ποιοτικά κριτήρια της νομολογίας του ΣτΕ.

¹¹ Κ. Στρατηλάτης, *Το πρόβλημα της πολιτικής πολυφωνίας στην τηλεοπτική ενημέρωση*, (με αφορμή την απόφαση του ΕΣΡ 239/2022), ΔιΜΕΕ 4/2022.

¹² ΕΣΡ 240/2022, όπου «Για την στοιχειοθέτηση του αδικήματος απαιτείται προσθέτως να γίνεται σχετική ποιοτική αξιολόγηση των συγκεκριμένων δράσεων και απόψεων των πολιτικών κομμάτων βάσει της ειδησεογραφικής τους αξίας από το ΕΣΡ (πρβλ. ΣτΕ 27/2020· 2139/2019· 1962/2019) [...] και απόφαση ΕΣΡ 242/2022, όπου τα δύο εξεταζόμενα ως άξια μεταδόσεως πολιτικά ζητήματα (το οικονομικό πρόγραμμα πολιτικού κόμματος της μείζονος αντιπολίτευσης και το περιβαλλοντικό νομοσχέδιο) δεν μπορούσαν να θεωρηθούν “σημαντικότερα γεγονότα” κατά τη νομική έννοια, όπως είναι η προκήρυξη πρόωρων εθνικών εκλογών και η παράλειψη αναφοράς των απόψεων κοινοβουλευτικού κόμματος (πρβλ. ΣτΕ Τμ. Δ' 1715/2020)».

Επιπλέον, πρέπει να σημειωθεί ότι καταρχήν σε συνθήκες ύπαρξης πολλών ραδιοτηλεοπτικών μέσων που ανήκουν σε διαφορετικά πρόσωπα, με αποτέλεσμα την ύπαρξη ευρέος ιδεολογικού, πολιτικού και κοινωνικού φάσματος, καθίσταται αναγκαία η μέγιστη δυνατή εγγύηση της εξωτερικής πολυφωνίας και ο περιορισμός της έντασης ελέγχου της εσωτερικής πολυφωνίας, ώστε με τον «πληροφοριακό ανταγωνισμό» μεταξύ περισσότερων και ανεξάρτητων ραδιοτηλεοπτικών σταθμών να ικανοποιηθεί, έστω έμμεσα, το δικαίωμα των πολιτών για πλήρη, αμερόληπτη και αντικειμενική ενημέρωση¹³. Σε μια τέτοια συνθήκη πράγματι η επιφορτισμένη με τον έλεγχο της ραδιοτηλεόρασης κρατική αρχή αρκείται στον έλεγχο τήρησης του συνταγματικού *minimum*. Όμως, σε ένα κράτος, όπως η Ελλάδα, όπου η ύπαρξη πολλών πηγών πληροφόρησης δεν αρκεί για την εξασφάλιση της πολυφωνίας στα ραδιοτηλεοπτικά μέσα¹⁴, το ΕΣΡ οφείλει να λάβει τα κατάλληλα μέτρα, διαθέτοντας ορισμένο περιθώριο εκτίμησης ως προς το είδος και την έντασή τους, όχι όμως και ως προς αυτή καθαυτή τη λήψη τους¹⁵.

Β. ΟΥΔΕΤΕΡΟΤΗΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΚΘΕΣΗ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ, ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΚΑΙ ΑΠΟΨΕΩΝ

Σύμφωνα με τη νομολογία του ΕΔΔΑ, υπέρ του δημοσιογράφου ισχύει τεκμήριο ότι ενεργεί καλή τη πίστει κατά την κάλυψη θεμάτων γενικού, πολιτικού, κοινωνικού και οικονομικού ενδιαφέροντος, παρέχοντας ακριβή πληροφόρηση¹⁶. Το τεκμήριο ανατρέπεται σε περίπτωση που ο δημοσιογράφος βασίζει την είδηση σε μη πραγματικούς ισχυρισμούς ή/και εν γνώσει του προβάλλει την είδηση με τρόπο παραπλανητικό προς το κοινό, με σκοπό την υπέρμετρη προβολή μιας άποψης¹⁷.

Ως προς την εξασφάλιση της ουδετερότητας στα ραδιοτηλεοπτικά μέσα, ενδιαφέρον παρουσιάζουν κυρίως οι αποφάσεις που αφορούσαν την προβολή ειδήσεων στην πυκνή ελληνική πολιτική συγκυρία των ετών 2012-2015¹⁸. Ο νομικός συλλογισμός των αποφάσεων βασίστηκε στις αυξημένες υποχρεώσεις που υπέχουν οι ραδιοτηλεοπτικοί φορείς κατά τις πολιτικά ευαίσθητες, και ιδιαίτερα κατά τις χρονικά συμπυκνωμένες προεκλογικές και προδημοψηφισματικές, περιόδους για αυξημένο μέτρο ευθύνης κατά την έκθεση των γεγονότων και ειδήσεων. Σύμφωνα με το ΕΣΡ και τη νομολογία του ΣτΕ, όπως αναλύθηκε και ανωτέρω, ισχύει ως γενικός κανόνας η απαγόρευση

¹³ Χ. Ανθόπουλος, «Οι συνταγματικές βάσεις του δικαιώματος για πλουραλιστική πληροφόρηση», ό.π., σελ. 17-25.

¹⁴ Βλ. την Έρευνα (2024) του Ινστιτούτου Reuters, σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης, του Ν. Newman, *Overview and key findings of the 2024 Digital News Report*, όπου αναφέρεται ότι η ελληνική αγορά ΜΜΕ χαρακτηρίζεται από υψηλό βαθμό συγκέντρωσης των ραδιοτηλεοπτικών μέσων σε λίγους επιχειρηματίες, από κατακερματισμό των ψηφιακών μέσων, υψηλή χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και εν γένει χαμηλή εμπιστοσύνη λόγω της πολιτικής πόλωσης και των ανησυχιών του κοινού για την αθέμιτη επιρροή στα ΜΜΕ από πολιτικούς και οικονομικούς παράγοντες. Διαθέσιμη στο [link](#) (τελευταία πρόσβαση 08.02.2025).

¹⁵ ΕΔΔΑ *Manole και άλλοι κατά Μολδαβίας*, αρ. 26360/19, 18.07.2023, σκ. 97, όπου επισημαίνεται ότι εγγυητής του πλουραλισμού στον χώρο της ραδιοτηλεόρασης είναι το κράτος. Ειδικότερα, το κράτος, «ως ύστατος εγγυητής του πλουραλισμού, πρέπει να διασφαλίζει, μέσω του νόμου και της πρακτικής, ότι το κοινό έχει πρόσβαση, μέσω της τηλεόρασης και του ραδιοφώνου, σε αμερόληπτη και ακριβή πληροφόρηση και σε ένα εύρος απόψεων και σχολίων, τα οποία αντανακλούν *inter alia* την ποικιλομορφία του πολιτικού τοπίου της χώρας».

¹⁶ ΕΔΔΑ *Alex Springer AG κατά Γερμανίας*, αρ. 39954/08, 07.02.2012, σκ. 93.

¹⁷ ΕΔΔΑ *Arnason κατά Ισλανδίας*, αρ. 58781/13, 13.06.2017, σκ. 43· *Bergers Tidende και άλλοι κατά Νορβηγίας*, αρ. 26132/95, 02.08.2000, σκ. 56-57· *Stoll κατά Ελβετίας*, αρ. 69698/01, 10.12.2007, σκ. 152.

¹⁸ ΕΣΡ 80/2015· 83/2015· 97/2015· 298/2015· 301/2015· 85/2017· 91/2017· 96/2017.

της συστηματικής παρουσίας, επί μακρό χρονικό διάστημα, ορισμένων μόνο απόψεων επί μείζονος πολιτικού ή κοινωνικού ζητήματος, με ταυτόχρονη αποσιώπηση των υπολοίπων. Ωστόσο, στην προκειμένη περίπτωση πρέπει να εφαρμοστεί η προβλεπόμενη εξαίρεση από την απαγόρευση, καθώς πρόκειται για μεμονωμένη πολιτική εκπομπή, η οποία προβάλλεται κατά την προεκλογική ή προδημοψηφισματική περίοδο και ενδέχεται να περιλαμβάνει εσκεμμένη ανάδειξη ή υποβάθμιση συγκεκριμένων θέσεων και απόψεων¹⁹.

Λαμβάνοντας υπόψη τα προαναφερθέντα, ενδιαφέρον παρουσιάζει ότι το ΕΣΡ επέβαλε διοικητικές κυρώσεις για μη προβολή δελτίου τύπου μόνο συγκεκριμένου πολιτικού κόμματος με κοινοβουλευτική εκπροσώπηση²⁰, αναφορικά με μείζον πολιτικό και δημοκρατικό ζήτημα που απασχολούσε έντονα την επικαιρότητα, ήτοι τη μη εκλογή Προέδρου της Δημοκρατίας και την προκήρυξη πρόωγων βουλευτικών εκλογών τον Ιανουάριο του 2015²¹. Κατά την κρίση του ΕΣΡ οι σταθμοί είχαν αυξημένη υποχρέωση για αντικειμενική, αμερόληπτη και ισότιμη παρουσίαση των απόψεων όλων των πολιτικών κομμάτων που εκπροσωπούνται στη Βουλή και στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Παρά ταύτα, το ΣτΕ έκρινε ότι δεν παραβιάστηκε εν προκειμένω η αρχή της πολυφωνίας και της απαίτησης για ουδετερότητα, ιδίως σε προεκλογικές περιόδους, διότι ο τρόπος εκφοράς λόγου, καθώς και το πολιτικό περιεχόμενο του λόγου αυτού, αποτελούν κριτήριο για την κρίση περί παράβασης ή μη της αρχής της ουδετερότητας κατά την προβολή απόψεων, θέσεων και γεγονότων στη ραδιοτηλεόραση. Εκείνη τη χρονική περίοδο είχαν επιβληθεί διοικητικές κυρώσεις σε σταθμούς, λόγω γενικότερης μη προβολής του συγκεκριμένου κοινοβουλευτικού κόμματος και των απόψεων, των θέσεων και των δράσεών του, σε σύγκριση με τα λοιπά κοινοβουλευτικώς εκπροσωπούμενα πολιτικά κόμματα²².

Επιπλέον, το ΕΣΡ επέβαλε σε αρκετές περιπτώσεις διοικητικές κυρώσεις για μεμονωμένη προβολή σε ενημερωτικές και πολιτικές εκπομπές συγκεκριμένης πολιτικής θέσης αναφορικά με το δημοψήφισμα της 5ης Ιουλίου 2015²³, καθώς και για πρόκληση εσκεμμένα σύγχυσης και πανικού στους πολίτες για την οικονομική και εν γένει εθνική πορεία της χώρας σε περίπτωση συγκεκριμένου αποτελέσματος του δημοψηφίσματος, με αόριστες και μη εμπεριστατωμένες κινδυνολογίες και χρήση μη επίκαιρων φωτογραφικών υλικών²⁴. Όμως το ΕΣΡ, χωρίς αιτιολογημένη απόκλι-

¹⁹ Βλ. όπως και ανωτέρω ΣτΕ Τμ. Δ' 243/2012 και 245/2012· βλ. επίσης ΕΔΔΑ *Animal Defenders International* κατά ΗΒ, αρ. 48876/08, 22.04.2013, σκ. 111, όπου «η δημοκρατική διαδικασία είναι διαρκής και θα πρέπει να τροφοδοτείται καθ' όλες τις περιόδους από έναν ελεύθερο και πλουραλιστικό δημόσιο διάλογο».

²⁰ Πρόκειται για το πολιτικό κόμμα Χρυσή Αυγή (ΧΑ), το οποίο σύμφωνα με το καταστατικό του είχε σαφώς ναζιστικές και φασιστικές θέσεις και εξ αυτού του λόγου οι ραδιοτηλεοπτικοί σταθμοί δεν πρόβαλλαν τις θέσεις και τις δράσεις του, παρότι είχε εκλεχθεί κατά εκείνο το χρονικό διάστημα στη Βουλή.

²¹ ΕΣΡ 80/201· 83/2015· 97/2015.

²² ΕΣΡ 140/2015· 171/2015· 172/2015· 299/2015· 324/2015 για μη προβολή των απόψεων και των θέσεων του κόμματος ΧΑ σε κεντρικά δελτία ειδήσεων και προεκλογικών συγκεντρώσεων του με αποτέλεσμα την κατ' επανάληψη παραβίαση της αρχής της αντικειμενικότητας, της αμεροληψίας και της ισότητας από τους ραδιοτηλεοπτικούς σταθμούς και 97/2015 συγκεκριμένα γιατί «Δεν προβλήθηκαν οι απόψεις του κόμματος της Χρυσής Αυγής παρότι είχε εκδώσει δελτίο σχετικό με τη συνεδρίαση του Eurogroup το οποίο είχε αποσταλεί σε όλους τους συντάκτες και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και είχε αναρτηθεί στο Αθηναϊκό Πρακτορείο Ειδήσεων».

²³ ΕΣΡ 333/2015· 88/2017· 91/2017.

²⁴ ΕΣΡ 298/2015· 301/2015.

ση, σε συγκεκριμένη περίπτωση απάλλαξε σταθμό από τις σχετικές κατηγορίες, ενώ προκλήθηκε πράγματι σύγχυση και πανικός στο κοινό με κινδυνολογική εκφορά λόγου, σε περίπτωση συγκεκριμένου αποτελέσματος του δημοψηφίσματος²⁵. Η απόκλιση αυτή, με βάση την υπαγωγή των πραγματικών περιστατικών και την αιτιολογία της αποφάσεως, δεν μπορεί να δικαιολογηθεί ως εξαίρεση, καθώς παραβιάζεται η αρχή της ισότητας κατά τη μεταχείριση όμοιων περιπτώσεων με όμοιο τρόπο.

Γ. ΕΜΠΕΡΙΣΤΑΤΩΜΕΝΗ ΚΑΙ ΨΥΧΡΑΙΜΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ ΚΑΙ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ

Από την άλλη, η απαίτηση για εμπειριστατωμένη και ψύχραιμη ενημέρωση και πληροφόρηση, η οποία συνάγεται από τη συνταγματική επιταγή για αντικειμενική και με ίσους όρους μετάδοση γεγονότων και ειδήσεων, εξειδικεύεται από το ΕΣΡ σε καταρχήν δύο υποχρεώσεις για τους σταθμούς. Αναφορικά με την πρώτη υποχρέωση, έχουν επιβληθεί διοικητικές κυρώσεις λόγω ανακριβούς μετάδοσης είδησης από τον δημοσιογράφο κεντρικού δελτίου ειδήσεων ή ενημερωτικής εκπομπής, δηλαδή λόγω μετάδοσης πλήρους ανακριβούς γεγονότος ή/και λόγω μετάδοσης φημολογίας με συνοδεία δραματοποιημένου λόγου και απαξιωτικών χαρακτηρισμών για το πρόσωπο που αφορά, με αποτέλεσμα την πρόκληση σύγχυσης στο κοινό για την αλήθεια του γεγονότος ή/και λόγω γενίκευσης χαρακτηρισμών για μια κοινωνική ομάδα με αφορμή ένα γεγονός²⁶. Επιπλέον, στην ως άνω αναφερόμενη υποχρέωση περιλαμβάνεται και η αποχή από την προβολή ενός αληθούς γεγονότος, αλλά με συνοδεία οπτικοακουστικού υλικού είτε εντελώς άσχετου με το εν λόγω γεγονός είτε σχετικού μεν, αλλά προηγούμενων ετών δε²⁷. Αναφορικά με τη δεύτερη υποχρέωση, έχουν επιβληθεί διοικητικές κυρώσεις για μετάδοση γεγονότος που, αν και είναι καταρχήν αληθές και ακριβές, παρουσιάστηκε με τρόπο δραματοποιημένο. Η δραματοποίηση επιτυγχάνεται, μεταξύ άλλων, με τρεις χαρακτηριστικούς τρόπους: συνοδεία οπτικοακουστικού υλικού που επιχειρεί να προκαλέσει συναισθηματική φόρτιση στο κοινό, μη ψύχραιμη εκφορά λόγου από τον δημοσιογράφο που μεταδίδει το γεγονός, ή με γενικότερο τρόπο που δεν επιδεικνύει αίσθημα δημοσιογραφικής ευθύνης και στοχεύει αποκλειστικά στην αύξηση της τηλεθέασης της εκπομπής²⁸.

²⁵ ΕΣΡ 96/2017.

²⁶ ΕΣΡ 2/2005· 51/2006· 64/2006· 155/2006· 356/2006· 494/2006· 495/2006· 194/2007· 228/2007· 179/2017· 135/2018· βλ. και ΣτΕ Τμ. Δ' 2903/2016, η οποία αφορά αίτηση ακύρωσης κατά της ΕΣΡ 228/2007, σύμφωνα με την οποία «η κρίση του ΕΣΡ περί μεταδόσεως από τον σταθμό της αιτούσης ανακριβών ειδήσεων, χωρίς την προσήκουσα προσοχή και αίσθημα ευθύνης, με αποτέλεσμα τη δημιουργία σύγχυσης στο κοινό είναι νομίμως και επαρκώς αιτιολογημένη [...] ανεξαρτήτως του ότι, εν πάση περιπτώσει, ο σταθμός προέβη εν προκειμένω σε μερική μόνο διόρθωση, δηλαδή μόνο για τη μετάδοση της δεύτερης ανακριβούς πληροφορίας».

²⁷ ΕΣΡ 33/2020· 74/2021· 159/2021· 186/2023· 187/2023· 95/2024.

²⁸ ΕΣΡ 64/2006· 457/2006· 475/2006· 497/2006· 498/2006· 499/2006· 500/2006· 251/2022· 22/2024· 93/2024· 94/2024· πρβλ. όμως και ΕΣΡ 75/2024, η οποία απάλλαξε τον σταθμό από τις κατηγορίες, ενώ, εκτός του ότι είχε μεταδώσει και παραποιημένο ένα αληθές γεγονός, κυρίως πρόβαλλε με μη ψύχραιμο και χωρίς αίσθημα ευθύνης γεγονός, το οποίο κατά την τότε ελληνική συγκυρία είχε ιδιαίτερη θέση στην ελληνική επικαιρότητα (προσφυγικό ζήτημα) και έχρηζε προσοχής από τους δημοσιογράφους κατά τη μετάδοση και προβολή των διαπληκτισμών που προκαλούνταν στα νησιά υποδοχής μεταξύ προσφύγων και ντόπιων κατοίκων, λόγω του ενδεχόμενου πρόκλησης μίσους προς την κοινωνική ομάδα των προσφύγων.

Ενδιαφέρον προκαλεί, στο πλαίσιο αυτό, η επιβολή διοικητικής κύρωσης λόγω μετάδοσης ενός καθόλα αληθούς γεγονότος, το οποίο όμως είχε παρέλθει προ ετών (παρωχημένο γεγονός), λόγω καταχρηστικής άσκησης του συνταγματικού δικαιώματος πληροφόρησης του κοινού²⁹. Το δικαίωμα στη λήψη φαίνεται να είναι το βασικό νομικό επιχείρημα στο οποίο στηρίζεται το ΕΣΡ για να θεμελιώσει την κρίση του³⁰. Όπως επισημαίνεται, η επιβολή τέτοιου είδους περιορισμών στη δημοσιογραφική ελευθερία πρέπει να αντιμετωπίζεται με σύνεση, καθώς η ανοιχτή συζήτηση περί παρελθόντων, αλλά καθόλα αληθών γεγονότων, βοηθά στην πληρέστερη και καλύτερη ενημέρωση του κοινού και, επιπλέον, όταν επρόκειτο για πολιτικό πρόσωπο³¹, οφείλει να ανέχεται ακόμη και οξεία κριτική για παρελθοντικές πράξεις τους, οι οποίες αφορούν την άσκηση των καθηκόντων τους κι ως εκ τούτου την ίδια τη λειτουργία του κοινοβουλευτικού πολιτεύματος³². Συνεπώς, εν προκειμένω θα έπρεπε να είχε αντιστραφεί ο έλεγχος των περιορισμών, ήτοι θα πρέπει καταρχήν να θεωρείται συνταγματική, στο πλαίσιο της δημοσιογραφικής ελευθερίας η μετάδοση παρωχημένων αληθών γεγονότων περί πολιτικών προσώπων, και μόνο κατ' εξαίρεση, σε περίπτωση που παραβιάζεται η αρχή της αναλογικότητας, να κριθεί ο περιορισμός της ελευθερίας της έκφρασης του δημοσιογράφου ως επιτρεπτός.

2. Η ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΣΤΑΘΜΗ ΤΩΝ ΡΑΔΙΟΤΗΛΕΟΠΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Κατά τη μελέτη των αποφάσεων του ΕΣΡ, παρατηρείται ότι η συνταγματική επιταγή για ποιοτική στάθμη των προγραμμάτων αποτελεί ευρύτερη αξιολογική και νομική έννοια ελέγχου του περιεχομένου των ραδιοτηλεοπτικών σταθμών. Αυτή μπορεί να λειτουργεί είτε ως αυτοτελής νομική βάση είτε, συννηθέστερα, σε συνδυασμό με άλλες συνταγματικές επιταγές ή κριτήρια. Πρώτον, όπως η προστασία της αξίας του ανθρώπου και της παιδικής ηλικίας και νεότητας. Δεύτερον, με κριτήρια που απορρέουν από την αόριστη νομική έννοια της ποιοτικής στάθμης και βρίσκουν έκφραση σε ραδιοτηλεοπτικά νομοθετήματα, όπως η καλαισθητή και ευπρεπής χρήση της γλώσσας. Συνακόλουθα, οι αποφάσεις που αφορούν την ποιοτική στάθμη των προγραμμάτων μπορούν να συστηματοποιηθούν ευχερέστερα στις εξής κατηγορίες: (Α) εκπομπές που τίθενται εντελώς εκτός της συνταγματικής επιταγής για ποιότητα, (Β) εκπομπές που παραβιάζουν την έννοια της συνταγματικής επιταγής για ποιότητα σε συρροή με την προστασία της αξίας του ανθρώπου και της παιδικής ηλικίας και νεότητας, και (Γ) εκπομπές που παραβιάζουν τη συνταγματική επιταγή για ποιότητα λόγω γλωσσικής εκφοράς.

²⁹ ΕΣΡ 51/2007.

³⁰ Χ. Ανθόπουλος, *Ελευθερία της πολιτικής συζήτησης και προστασία της τιμής των πολιτικών προσώπων. Οι αποφάσεις 467/10.10.2006 και 51/30.1.2007 του ΕΣΡ υπό το φως της νομολογίας του ΕΔΔΑ*, ΕφημΔΔ 2/2009, σελ. 234-249.

³¹ Βλ. Τ. Σταυρινάκη, «Άρθρο 10. Ελευθερία έκφρασης», σε: Λ.-Α. Σισιλιάνος (επιμ.), *Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Ερμηνεία κατ' άρθρο*, 2017, σελ. 488, όπου σύμφωνα με τη νομολογία του ΕΔΔΑ τα όρια της αποδεκτής κριτικής κατά πολιτικού είναι ευρύτερα από τα συνήθη για τα λοιπά κοινά πρόσωπα, καθώς θέτει όποια πράξη και εκφορά λόγου του σε αυστηρό έλεγχο εκ μέρους της κοινής γνώμης και των δημοσιογράφων κι ως εκ τούτου οφείλει να επιδεικνύει μεγαλύτερη ανοχή. Βλ. αποφάσεις ΕΔΔΑ *Lingens κατά Αυστρίας*, ό.π.· *Vides Aizsardzibas Klubs κατά Λετονίας*, αρ. 57829/00, 27.05.2004· *Lopes Gomes da Silva κατά Πορτογαλίας*, αρ. 37698/97, 28.09.2000.

³² Β. Χρήστου, *Σχόλιο σε ΕΣΡ 51/30.1.2007*, ΕφημΔΔ 1/2007, σελ. 65-76.

Α. ΕΚΠΟΜΠΕΣ ΠΟΥ ΤΙΘΕΝΤΑΙ ΕΝ ΓΕΝΕΙ ΕΚΤΟΣ ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΑΓΗΣ ΓΙΑ ΠΟΙΟΤΗΤΑ

Κατά το ΕΣΡ, υπάρχουν είδη εκπομπών που παραβιάζουν τη συνταγματική επιταγή για ποιότητα ανεξαρτήτως της ζώνης μετάδοσης, ακόμη δηλαδή και αν προβάλλονται μετά το μεταμεσονύκτιο, όπου συνήθως πρόσβαση στα ραδιοτηλεοπτικά μέσα έχουν οι ενήλικες³³, κι ως εκ τούτου τίθενται εντελώς εκτός του κανονιστικού πλαισίου του άρθρου 15 παρ. 2 για την κοινωνική αποστολή που οφείλει να επιτελεί η ραδιοτηλεόραση³⁴. Κατά την κρίση του ΕΣΡ, τέτοιου είδους εκπομπές όχι απλώς εμπεριέχουν, πέραν του επιτρεπτού, ύβρεις, απρεπείς φράσεις ή/και σεξουαλικό περιεχόμενο, αλλά συνολικά δεν επιτελούν κανέναν ψυχαγωγικό ρόλο που δύναται να δικαιολογήσει, στο πλαίσιο τους, τέτοιου είδους χρήση της γλώσσας με προβολή αντίστοιχου οπτικού υλικού ή/και εμπεριέχουν σκηνές εξευτελιστικές για την ανθρώπινη αξιοπρέπεια σε μια δημοκρατική κοινωνία³⁵. Περαιτέρω, πέραν των προαναφερθέντων εκπομπών, το ΕΣΡ θέτει επίσης εκτός συνταγματικού πλαισίου και ραδιοτηλεοπτικές εκπομπές, οι οποίες προβάλλουν απόψεις μη συνυφασμένες με τη δημοκρατία ή προτρέπουν προς κατάλυση των δημοκρατικών θεσμών³⁶.

Β. ΕΚΠΟΜΠΕΣ ΠΟΥ ΠΑΡΑΒΙΑΖΟΥΝ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΑΓΗΣ ΓΙΑ ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΣΕ ΣΥΡΡΟΗ ΜΕ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΑΞΙΑΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ ΚΑΙ ΝΕΟΤΗΤΑΣ

Αναφορικά με τη συρροή της ποιότητας με την προστασία της αξίας του ανθρώπου, το ΕΣΡ έχουν απασχολήσει περιπτώσεις ανεπίτρεπτης επέμβασης στην ιδιωτική, προσωπική και οικογενειακή, ζωή προσώπων³⁷, κυρίως πολιτικών προσώπων, προσώπων που κατέχουν δημόσιο αξίωμα ή ευρύτερα δημοσίων προσώπων που εκτίθενται στην επικαιρότητα. Στις περιπτώσεις αυτές, αποκάλυπτονται πτυχές της ζωής τους, που σε καμία περίπτωση δεν ενδιαφέρουν το κοινό, με μοναδικό σκοπό την αύξηση της τηλεθέασης, ακόμα και υπό την προϋπόθεση ότι πρέπει να ανέχονται μεγαλύτερη επέμβαση στην προσωπική τους σφαίρα σε σύγκριση με έναν απλό ιδιώτη³⁸. Η παρέμβαση

³³ ΣτΕ Τμ. Δ' 4043/2013 και 335/2013, οι οποίες συντάσσονται με το αιτιολογικό των αποφάσεων του ΕΣΡ.

³⁴ ΕΣΡ 301/2004· 343/2004· 346-347/2004· 197/2009· 468/2010· 10/2011· 256/2011.

³⁵ Βλ. ενδεικτικό απόσπασμα του αιτιολογικού της ΕΣΡ 197/2009, που επαναλαμβάνεται με παρόμοια φρασεολογία και σε άλλες αποφάσεις, «Από καμιά διάταξη νόμου δεν προκύπτει ότι οι εν λόγω εκπομπές, λόγω του χρόνου της προβολής των μπορούν να μην έχουν την από το άρθρο 15 παρ. 2 του Συντάγματος αξιουμένη ποιότητα και τον από την αυτή διάταξη του Συντάγματος αξιούμενο σεβασμό της αξίας του ανθρώπου. Αναμφισβητήτως η υπό κρίσιν εκπομπή δεν έχει τη στάθμη που επιβάλλει η κοινωνική αποστολή της τηλεόρασης, ούτε ενέχει τον απαιτούμενο σεβασμό στην αξία του ανθρώπου».

³⁶ Βλ. χαρακτηριστικά ΕΣΡ 521/2010 και 45/2012 αντίστοιχα.

³⁷ ΕΣΡ 404/2004· 414/2004· 400/2004· 1/2005· 114/2005· 115/2005· 123/2005· 128/2005· 169/2005· 194/2005· 206/2005· 34/2005· 57/2006· 320/2005· 431/2009· 137/2018· 79/2024.

³⁸ Ν. Αλιβιζάτος, *Ιδιωτικότητα και δημοσιοποίηση – Επίκαιρες παρατηρήσεις για τα όρια των δημοσιογραφικών αποκαλύψεων*, ΔίΜΕΕ, 1/2005, σελ. 14-23· βλ. και απόφαση ΕΔΔΑ von Hannover κατά Γερμανίας, αρ. 59320/00, 24.09.2004, όπου επισημαίνεται ότι στην έννοια της ιδιωτικής ζωής εμπίπτουν και συμπεριφορές που ακολουθούνται σε δημόσιο χώρο, για την προστασία των οποίων το κράτος υπέχει και θετικές υποχρεώσεις, ακόμα και τρίτοι τις προσβάλλουν, όπως για παράδειγμα δημοσιογράφοι. Το κράτος οφείλει να προβαίνει κάθε φορά στην αναγκαία στάθμιση, σημαντική παράμετρος της οποίας είναι να διαπιστωθεί αν η επαπειλούμενη προσβολή της ιδιωτικής ζωής συμβάλλει στην προαγωγή μιας «суζήτησης γενικού ενδιαφέροντος».

στην προσωπική και ιδιωτική ζωή πολιτικών προσώπων και προσώπων που κατέχουν δημόσιο αξίωμα μπορεί να είναι καταρχήν θεμιτή, εάν οι πράξεις του προσώπου είναι αξιόποινες ή παράνομες ή η αποκάλυψη των γεγονότων αυτών είναι χρήσιμη για τον έλεγχο της άσκησης των δημοσίων καθηκόντων του ή της συνέπειας ανάμεσα στον δημόσιο λόγο του και την ιδιωτική του συμπεριφορά, εφόσον τα γεγονότα αυτά είναι γνωστά στο κοινό ή έχουν γνωστοποιηθεί από τον ίδιο³⁹. Αν, όμως, η επέμβαση στην προσωπική και ιδιωτική ζωή του προσώπου έγινε με τέτοιο τρόπο που πρόσβαλε συλλήβδην την προσωπικότητα και αξιοπρέπεία του ή βασίζεται σε διάδοση φημών γύρω από την προσωπική και ιδιωτική του ζωή χωρίς να συνδέονται άμεσα με το δικαιολογημένο ενδιαφέρον του κοινού στην πληροφόρηση, τότε το ΕΣΡ ορθώς επιβάλλει διοικητικές κυρώσεις⁴⁰. Από την άλλη, αναφορικά με τα εν γένει δημόσια πρόσωπα που εκτίθενται στην επικαιρότητα, κατά τη στάθμιση μεταξύ της προστασίας της ιδιωτικής τους ζωής, αφενός, και της ελευθερίας της έκφρασης, αφετέρου, η προστασία του ιδιωτικού τους βίου δεν κατοχυρώνεται σε απόλυτο βαθμό. Παρά ταύτα, η μετάδοση πληροφοριών σχετικά με την προσωπική τους ζωή πρέπει να γίνεται με τρόπο λιτό και όχι δραματοποιημένο και να αποβλέπει στην ενημέρωση του κοινού⁴¹.

Μία ακόμη σημαντική πτυχή αφορά την προσβολή της τιμής, της υπόληψης και της προσωπικότητας προσώπων –κυρίως πολιτικών ή/και κατόχων δημόσιου αξιώματος– μέσω της διάδοσης ψευδών ισχυρισμών και γεγονότων σε βάρος τους, συχνά συνοδευόμενων από υποτιμητικά σχόλια και υβριστική γλώσσα χωρίς, όμως, την πρόθεση να ασκηθεί πολιτική κριτική η οποία, αν και οξεία, θεωρείται θεμιτή⁴². Επιπλέον, όσον αφορά ιδίως την προσβολή της τιμής, κατά το ΕΣΡ είναι δυνατό να θιχτεί όχι μόνο η τιμή ενός πολιτικού προσώπου εξατομικευμένα, αλλά και η «τιμή» ενός θεσμού του δημοκρατικού-κοινοβουλευτικού πολιτεύματος, όπως του Κοινοβουλίου, αφηρημένα και απρόσωπα από αόριστους και ατεκμηρίωτους ισχυρισμούς από δημοσιογράφο-προσπεσθέντα του σταθμού, ιδίως όταν χρησιμοποιούνται απρεπείς ή υβριστικές λέξεις ή φράσεις που μαρτυρούν έλλειψη κάθε σεβασμού προς τους θεσμούς αυτούς και διατυπώνεται γενικευμένη απαξίωση προς εκπροσώπους τους, με έλλειψη αισθήματος δημοσιογραφικής ευθύνης⁴³.

Τέλος, αναφορικά με την προστασία της παιδικής ηλικίας και νεότητας, τα κριτήρια που λαμβάνει υπόψη του το ΕΣΡ είναι η χρήση απρεπούς φρασεολογίου και ύβρεων⁴⁴, η συζήτηση με σεξουαλικό περιεχόμενο, συχνά και με αντίστοιχο οπτικοακουστικό υλικό, ή η εν γένει προβολή

³⁹ ΕΔΔΑ *Lingens* κατά Αυστρίας, αρ. 9815/82, 08.07.1986· *Αυγή και Κάρης* κατά Ελλάδος, αρ. 15909/06, 05.06.2008· *Castells* κατά Ισπανίας, αρ. 11798/85, 23.04.1992· *Incal* κατά Τουρκίας, αρ. 41/1997/825/1031, 09.06.1998.

⁴⁰ ΕΣΡ 238/2005, σχετικά με την αποκάλυψη ερωτικού δεσμού θρησκευτικού λειτουργού της Ορθόδοξης Εκκλησίας με νεαρό άνδρα· βλ. επίσης ΕΣΡ 169/2005 και 206/2005, σχετικά με την ιδιωτική και οικογενειακή ζωή πρώην βουλευτού.

⁴¹ ΣτΕ Τμ. Δ' 2748/2014, σκ. 7, όπου «ο προπεριγραφείς τρόπος ανάδειξης του θέματος από τον τηλεοπτικό σταθμό υπερέβαινε, σε κάθε περίπτωση, το αναγκαίο μέτρο για την επίτευξη του σκοπού ενημέρωσης και ικανοποιούσε απλώς την περιέργεια του τηλεοπτικού κοινού, προκαλώντας στα πρόσωπα στα οποία αναφέρονταν οι εκπομπές αίσθημα παρηνόχλησης και εισβολής σε ευαίσθητες πτυχές της προσωπικής τους ζωής».

⁴² ΕΣΡ 206/2005· 169/2005· 494/2006· 572/2009· 362/2010· 393/2014· 30/2023· 31/2023.

⁴³ ΕΣΡ 467/2006 και 51/2007· Χ. Ανθόπουλος, *Ελευθερία της πολιτικής συζήτησης*, ό.π, σελ. 234-249.

⁴⁴ ΕΣΡ 410/2003· 431/2005· 194/2006· 406/2009· 5/2011· 10/2011· 515/2011.

σκηνών με τέτοιου είδους περιεχόμενο⁴⁵, οι σκηνές βίας⁴⁶, η εν γένει προώθηση προτύπων που δε συντελούν στην πνευματική, ηθική και ψυχική ανάπτυξη των παιδιών και των νέων⁴⁷. Κατά κανόνα κρίνεται ότι η κρίση του ΕΣΡ για μετάθεση εκπομπών σε βραδινές και μεταμεσονύκτιες ζώνες, που προβάλλουν περιεχόμενο όπως το προαναφερθέν, είναι ορθή ως εξειδίκευση της συνταγματικής ρήτηρας της προστασίας της παιδικής ηλικίας και νεότητας συνδυαστικά με την ποιοτική στάθμη. Σε αυτή την κατεύθυνση κινείται και η νομολογία του ΣτΕ, η οποία ως επί το πλείστον απορρίπτει αιτήσεις ακυρώσεως που επικαλούνται ότι δεν παραβίασαν τον ως άνω λόγο⁴⁸.

Γ. ΕΚΠΟΜΠΕΣ ΠΟΥ ΠΑΡΑΒΙΑΖΟΥΝ ΤΗ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΕΠΙΤΑΓΗ ΓΙΑ ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΛΟΓΩ ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ ΕΚΦΟΡΑΣ

Ένα από τα κριτήρια που χρησιμοποιείται κατά την εξέταση της ποιοτικής στάθμης των προγραμμάτων είναι η τήρηση των γενικά παραδεκτών κανόνων της ευπρέπειας και καλαισθησίας στη γλώσσα και τη συμπεριφορά, υπό την έννοια της μη ορθής γραμματικής και συντακτικής χρήσης της γλώσσας, καθώς και της χρήσης ύβρεων και απρεπών φράσεων. Για να αποβεί αντικειμενικό το κριτήριο αυτό είναι σημαντικό να λαμβάνεται υπόψη το συγκεκριμένο εκφοράς του λόγου, ήτοι το πρόσωπο (δημοσιογράφος/συντελεστής του σταθμού ή απλός καλεσμένος) που εκφέρει τον λόγο και χρησιμοποιεί εν προκειμένω τη γλώσσα, καθώς και το είδος (ενημερωτικού/πολιτικού ή ψυχαγωγικού/καλλιτεχνικού χαρακτήρα ή σατιρική) της εκπομπής και το πλαίσιο μέσα στην ίδια την εκπομπή, η ώρα και η ζώνη μετάδοσής της.

Πρώτον, αναφορικά με το πρόσωπο που εκφέρει τον λόγο, οι αποφάσεις του ΕΣΡ αφορούν πράγματι κατά κανόνα δημοσιογράφους, καθώς και συνεργάτες-προσπεμφθέντες του σταθμού, οι οποίοι έχουν επιφορτιστεί με έναν ιδιαίτερο ρόλο γλωσσικής επιμέλειας κατά την εκφορά λόγου στο «δημόσιο» τηλεοπτικό και ραδιοφωνικό πεδίο, καθώς είναι συμβεβλημένοι με συγκεκριμένο σταθμό, διατηρούν εκπομπή με συνέχεια στον χρόνο και ακροαματικότητα⁴⁹. Πάρα ταύτα, η χρήση του κανόνα της γλωσσικής ευπρέπειας χρησιμοποιείται ακόμα και αναφορικά με πρόσωπα, τα οποία έχουν απλώς προσκληθεί σε συγκεκριμένη εκπομπή σε συγκεκριμένη μέρα και ώρα μετάδοσής της⁵⁰. Η κρίση αυτή του ΕΣΡ, κατά την άποψη της γράφουσας, δεν συνάδει με την αντι-

⁴⁵ ΕΣΡ 4/2005· 344/2005· 396/2005· 456/2005· 480/2005· 56/2006· 153/2010· 207/2010· 409/2010.

⁴⁶ ΕΣΡ 178/2003· 398/2004· 286/2005· 479/2005· 484/2005· 135/2009· 513/2011· 78/2013· 302/2013· 424/2013· 461/2014· 298/2014· 297/2015· 12/2020.

⁴⁷ ΕΣΡ 253/2005· 262/2005· 352/2005· 10/2006· 92/2006· 199/2009· 662/2012· 450/2014· 175/2015· 146/2018· 119/2024· 207/2024.

⁴⁸ ΣτΕ Τμ. Δ' 1363/2013· 495/2015· 3793/2015· 910/2018· 124/2020· γενικά στη νομολογία του ΣτΕ επιχειρείται σύνδεση της έννοιας του ποιοτικού κριτηρίου με ορισμένες κατευθυντήριες αρχές της ισχύουσας ραδιοτηλεοπτικής νομοθεσίας που αφορούν στην περιστολή σκηνών αδικαιολόγητης βίας και πορνογραφικού περιεχομένου και την προστασία του ιδιωτικού βίου και της παιδικής ηλικίας.

⁴⁹ Βλ. την επιβολή πολλαπλών διοικητικών κυρώσεων χρηματικού προστίμου σε ραδιοφωνικό σταθμό τα έτη 2012-2014 με την ίδια ή παραπλήσια αιτιολογική βάση: ΕΣΡ 335/2014· 287/2013· 136/2013· 138/2012· 560/2012· 77/2012· ομοίως για το ίδιο νομικό ζήτημα ΕΣΡ 332/2003· 351/2006· 165/2024.

⁵⁰ Βλ. την ΕΣΡ 395/2005, της οποίας αιτιολογική βάση αποτελεί, μεταξύ άλλων, η παραβίαση του κανόνα για ευπρεπή χρήση γλώσσας σε προσκληθέντες εκπομπής, οι οποίοι πράγματι έκαναν μη ορθή, κατά τους γραμματικούς και συντακτικούς κανόνες, χρήση της ελληνικής γλώσσας, χωρίς όμως να προβαίνουν σε απρεπές φρασολόγιο.

κειμενικότητα του γλωσσικού κριτηρίου, διότι δεν μπορούν να επιβάλλονται οι ίδιες απαιτήσεις γλωσσικής έκφρασης σε «καθημερινούς» ανθρώπους, οι οποίοι δεν διαθέτουν την επαγγελματική κατάρτιση των δημοσιογράφων, ούτε φέρουν το ίδιο καθήκον με εκείνους. Δεύτερον, αναφορικά με το είδος της εκπομπής, το ΕΣΡ έχει κρίνει πως δύναται να τεθούν γλωσσικοί περιορισμοί σε έργα τέχνης που δεν συμβάλλουν στην πολιτιστική εξύψωση της χώρας ή έχουν περιεχόμενο βλαπτικό για τα παιδιά και τους νέους⁵¹.

3. ΟΙ ΣΑΤΙΡΙΚΕΣ ΕΚΠΟΜΠΕΣ

Σύμφωνα με τη νομολογία του ΕΔΔΑ, στο πλαίσιο της καλλιτεχνικής ελευθερίας και της ελευθερίας πολιτικού και κοινωνικού σχολιασμού των γεγονότων και πεπραγμένων σε μια δημοκρατική κοινωνία, η ανοχή στη γλωσσική εκφορά στις σατιρικές εκπομπές οφείλει να είναι μεγαλύτερη, καθώς αναμένεται μεγαλύτερη ελευθερία έκφρασης και συγχωρείται η μη ορθή χρήση της ελληνικής γλώσσας, η χρήση φράσεων και λέξεων που ανήκουν στην «καθομιλούμενη» γλώσσα, καθώς ακόμα και η χρήση απρεπών φράσεων, που όμως είναι συνήθεις στον σατιρικό λόγο⁵².

Όμως η διάκριση αυτή, κατά την κρίση της ίδιας της ανεξάρτητης διοικητικής αρχής, έχει δύο σαφή αντικειμενικά όρια. Πρώτον, δεν μπορεί να εξικνείται μέχρι του σημείου χρήσης ύβρεων, που δεν δικαιολογούνται ούτε στο πλαίσιο εκφοράς σατιρικού λόγου, ιδίως σε ζώνη παιδικής και νεανικής τηλεθέασης⁵³. Δεύτερον, υφίσταται υποχρέωση αποχής από την προσβολή της προσωπικότητας του σπηλιτευμένου προσώπου, το οποίο συνήθως είναι δημόσιο πρόσωπο⁵⁴. Συγκεκριμένα, όσον αφορά την προσβολή της προσωπικότητας πολιτικών προσώπων, η σάτιρα είναι τρόπος κοινωνικού σχολιασμού, ο οποίος όμως δεν μπορεί να εξικνείται έως του διασυρμού και της προσβολής του αναφερόμενου προσώπου⁵⁵. Από την άλλη, αναφορικά ιδίως με τα διάσημα πρόσωπα, αν και θα πρέπει να ανέχονται πιο εύκολα από έναν ιδιώτη σατιρική κριτική, αυτή δεν μπορεί να εξικνείται μέχρι του σημείου διακωμώδησης προσωπικών τους επιλογών, σε συνδυασμό μάλιστα με χαρακτηριστικά ή ιδιότητές τους⁵⁶.

Έτερο από τους προαναφερθέντες δύο περιορισμούς είναι το ζήτημα της γνήσιας πολιτικής σάτιρας, της οποίας σκοπός είναι η άσκηση κριτικής και όχι η προσβολή του υποκειμένου προς το

⁵¹ ΕΣΡ 358/2003· 373/2003· 129/2011· 302/2013· 575/2013.

⁵² Για την κωδικοποίηση των κριτηρίων της νομολογίας του ΕΔΔΑ βλ. Χ. Ανθόπουλος, *Ελευθερία της πολιτικής συζήτησης*, ό.π, σελ. 234-249.

⁵³ ΕΣΡ 375/2010· 468/2010· 149/2012· 383/2012· 362/2014.

⁵⁴ ΕΣΡ 626/2008· 220/2010· 467/2010.

⁵⁵ ΕΣΡ 467/2010, όπου «σε κάθε περίπτωση δεν έχει επιδείξει τον επιβαλλόμενο σεβασμό στην προσωπικότητα και τον ιδιωτικό βίο του τέως Πρωθυπουργού»· επίσης, ΣτΕ Τμ. Δ' 2877/2016, σκ. 9 «εν προκειμένω, δεν επιβλήθηκε στην αιτούσα κύρωση για παρουσίαση πολιτικού σχολίου ή απόψεως [...] οι σατιρικές εκπομπές υπόκειται στο ειδικό καθεστώς και τους περιορισμούς του άρθρου 15 παρ. 2 του Συντάγματος, με το οποίο επιδιώκεται [...] ο σεβασμός της αξίας του ανθρώπου, έκφανση της οποίας είναι ο σεβασμός της προσωπικότητας και του ιδιωτικής ζωής κάθε προσώπου».

⁵⁶ ΕΣΡ 326/2008, όπου «έχει προσβληθεί η προσωπικότητα της ηθοποιού και σε κάθε περίπτωση κατά τις αναφορές στο πρόσωπό της η μεταχείριση δεν ήταν δίκαιη, ορθή και αξιοπρεπής»· επίσης, ΣτΕ Τμ. Δ' 2838/2014, σκ. 7 «ο “καυστικός”, όπως δέχεται και η αιτούσα, “σχολιασμός” δεν αφορούσε, όπως προβάλλεται, στην υπερβολική δημοσιότητα και προβολή, από τα μέσα μαζικής ενημερώσεως, του γάμου της ανωτέρω ηθοποιού, αλλά σε αυτήν, καθ' εαυτήν, την απόφασή της να προβεί σε γάμο, με αναφορές, μάλιστα, στην ηλικία της».

οποίο απευθύνεται. Η πολιτική σάτιρα προστατεύεται τόσο από το άρθρο 10 της ΕΣΔΑ⁵⁷ όσο και από τα άρθρα 14 παρ. 1 και 16 παρ. 1 του Σ. Πάρα ταύτα, το ΕΣΡ με επίκληση στον συνταγματικό σκοπό της ραδιοτηλεόρασης για πολιτιστική ανάπτυξη της χώρας και στην κοινωνική αποστολή της, θεώρησε εκτός του προστατευτικού πεδίου της σάτιρας εκπομπές, οι οποίες, κατά τη γνώμη της γράφουσας, προέβησαν σε θεμιτή πολιτική στηλίτευση προσώπων ως θεσμών (π.χ. πρωθυπουργού, βουλευτών) είτε και θεσμών καθαυτών, όπως είναι η Εκκλησία, ή σε διασάλευση μιας ηγεμονεύουσας κοινωνικής ομάδας (π.χ. χριστιανών)⁵⁸.

4. ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΝ

Η στάση του ΕΣΡ ως προς κοινωνικά ζητήματα, ήτοι διακρίσεις ως προς το φύλο, τη φυλή, τον σεξουαλικό προσανατολισμό και την αναπηρία, καθώς και ως προς τον μισαλλόδοξο λόγο, έχει μετασχηματιστεί από την κατοχύρωσή του ως ανεξάρτητης διοικητικής αρχής μέχρι και σήμερα. Ιδίως τα τελευταία δέκα χρόνια έχουν εκδοθεί πλείστες αποφάσεις, που επιβάλλουν ως αυτοτελή νομική και αιτιολογική βάση διοικητική κύρωση σε ραδιοτηλεοπτικούς σταθμούς την παραβίαση της αρχής των μη διακρίσεων⁵⁹.

Μέχρι το 2015, δεν επιβάλλονταν καταρχήν διοικητικές κυρώσεις σε σταθμούς λόγω διακρίσεων. Σε λιγοστές αποφάσεις όπου η ανεξάρτητη διοικητική αρχή επέβαλε διοικητική κύρωση, η διάκριση δεν αποτελούσε αυτοτελή βάση του αιτιολογικού, την κύρωση, αλλά ενδεχομένως εντασσόταν στα γενικά κριτήρια της «υποβαθμισμένης εκπομπής» ή ειδικότερα στην εξειδίκευση της έλλειψης ποιοτικής στάθμης ως «χρήσης απρεπούς και μη καλαίσθητης γλώσσας»⁶⁰. Αξίζει, επίσης, να αναφερθεί ότι στο αιτιολογικό πολλών αποφάσεων του ΕΣΡ εμπεριεχόταν μη πολιτικά ορθή γλώσσα, υπό την έννοια ότι μπορεί να πρόσβαλε συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες⁶¹.

Οριστική αλλαγή στον νομικό συλλογισμό των αποφάσεων, με ρητά νομικά ερείσματα, μεταξύ άλλων, στο άρθρο 5 παρ. 2 Σ. και στο άρθρο 14 ΕΣΔΑ, επήλθε από το 2015 και εξής, καθώς οι διακρίσεις και ο μισαλλόδοξος λόγος αποτελούν αυτοτελείς νομικές βάσεις, συχνά και συνδυαστικά και με άλλες νομικές βάσεις, όπως η ποιότητα του προγράμματος ή μη ευπρεπής και καλαίσθητη χρήση της γλώσσας, χωρίς όμως να απορροφώνται οι πρώτες από τις δεύτερες⁶². Βέβαια, παρά την αδιαμφισβητήτως θετική αλλαγή έχουν εκδοθεί και αποφάσεις, οι οποίες είτε ενώ διέγνωσαν

⁵⁷ Βλ. νομολογία ΕΔΔΑ ευρύτερα για τη θεμιτή οξεία κριτική σε πολιτικά και άλλα δημόσια πρόσωπα: *Vereinigung Bildender Künstler κατά Αυστρίας*, αρ. 68354/01, 25.04.007· σκ. 33, *EON κατά Γαλλίας*, αρ. 26118/10, 14.03.2013, σκ. 60· *Castells κατά Ισπανίας*, ό.π., σκ. 46· *Feldek κατά Σλοβακίας*, αρ. 29032/95, 12.10.2001, σκ. 85.

⁵⁸ ΕΣΡ 157/2009· 373/2010· 152/2011· 335/2011· 219/2012.

⁵⁹ Βλ. και Τ. Σταυρινάκη, «Άρθρο 10», ό.π., σελ. 501, σχετικά με την απόφαση ΕΔΔΑ *Sigma Radio Television Ltd κατά Κύπρου*, αρ. 32181/04 και 35122/05, 21.10.2011, παρ. 207-208 και την υποχρέωση που υπέχουν τα τηλεοπτικά μέσα προς καταπολέμηση του ρατσισμού και τις διακρίσεις των φύλων, με αποτέλεσμα την επιβολή επιτρεπτών περιορισμών στο δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης.

⁶⁰ ΕΣΡ 176/2003· 406/2004· 226/2006.

⁶¹ ΕΣΡ 406/2004· 207/2010· 219/2010· 233/2014.

⁶² ΕΣΡ 204/2015· 250/2015· 276/2015· 303/2015· 145/2018· 155/2018· 44/2019· 192/2019 (μαζί με 5/2020), 157/2020· 5/2021· 78/2021· 126/2021· 131/2021· 208/2022· 200/2021· 208/2021· 210/2021· 39/2022· 194/2022· 271/2022· 191/2023· 65/2024· 73/2024· 109/2024.

ότι υφίστατο διάκριση εις βάρος προσώπου δεν τη θεώρησαν αυτοτελή νομική βάση είτε δεν διέγνωσαν καθόλου την υφιστάμενη στην εκπομπή διάκριση εις βάρος κοινωνικών ομάδων ή συγκεκριμένων προσώπων λόγω της ιδιότητας τους⁶³.

II. ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Μια γενική παρατήρηση αποτελεί η αλλαγή της δομής του νομικού συλλογισμού, καθώς και η αιτιολογία των αποφάσεων του ΕΣΡ. Μέχρι και περίπου το 2015, υπήρχε ένα πρώτο νομικό μέρος με επίκληση των νομικών ερεισμάτων για την επιβολή ή μη διοικητικής κύρωσης και ένα δεύτερο μέρος παράθεσης των πραγματικών περιστατικών, καθώς και υπαγωγής αυτών στο νομικό πλαίσιο. Κατά την υπαγωγή των πραγματικών περιστατικών η ίδια ή παρόμοια αιτιολογία επαναλαμβάνονταν συχνά με τυποποιημένες φράσεις, που συνδέονταν παραδείγματος χάριν με την ποιοτική στάθμη, την προστασία της παιδικής ηλικίας και νεότητας, την ανθρώπινη αξιοπρέπεια ή/και την ευπρεπή και καλαίσθητη χρήση της γλώσσας, χωρίς εξειδίκευση *in concreto*. Αντίθετα, από το 2015 και έπειτα, ο νομικός συλλογισμός δομείται ως εξής: Πρώτον, διακριτικό νομικό πλαίσιο με αναφορά τόσο σε (υπερ)νομοθετικές διατάξεις όσο και σε νομολογία του ΣτΕ ή/και του ΕΔΔΑ, δεύτερον, παράθεση των εκάστοτε πραγματικών περιστατικών και, τρίτον, υπαγωγή των πραγματικών περιστατικών στη νομική βάση ή στις περισσότερες αυτοτελείς νομικές βάσεις, εφόσον υφίστανται, με διαφορετική αιτιολογία για κάθε μία εξ αυτών και διαφορετική διοικητική κύρωση για κάθε μία αυτοτελή νομική βάση. Με αυτό τον τρόπο ο διοικούμενος μπορεί να κατανοήσει ευχερέστερα τον νομικό κανόνα που έχει παραβεί, καθώς και τον ακριβή λόγο, και να ασκήσει αποτελεσματικότερα τα δικαιώματά του, αλλά και συνακόλουθα ο ακυρωτικός έλεγχος του ΣτΕ επί των, μετά από άσκηση αίτησης ακυρώσεως, αποφάσεων του ΕΣΡ, διενεργείται στη βάση μιας τυπικά νόμιμης καταρχήν αιτιολογίας.

Όσον αφορά τον ουσιαστικό έλεγχο του περιεχομένου των ραδιοτηλεοπτικών προγραμμάτων, το ΕΣΡ έχει εξειδικεύσει και εφαρμόσει τα κριτήρια του άρθρου 15 παρ. 2 του Συντάγματος κατά τρόπο σύμφωνο με το πνεύμα του συντακτικού νομοθέτη. Αυτό επιβεβαιώνεται από τις δικαστικές αποφάσεις που έχουν εκδοθεί στο πλαίσιο του ακυρωτικού ελέγχου των πράξεων του από το ΣτΕ, καθώς οι αιτήσεις ακυρώσεως που υποβάλλουν οι ραδιοτηλεοπτικοί σταθμοί απορρίπτονται κατά κανόνα. Ιδίως, τα συνταγματικά κριτήρια που αφορούν την ποιοτική στάθμη των προγραμμάτων, συμπεριλαμβανομένης της χρήσης ευπρεπούς λόγου, την ουδετερότητα κατά την έκθεση γεγονότων, πληροφοριών και απόψεων, την εμπεριστατωμένη και ψύχραιμη μετάδοση γεγονότων και ειδήσεων, την προστασία της παιδικής ηλικίας και νεότητας, καθώς και την προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και της τιμής και προσωπικότητας του ατόμου, έχουν εφαρμοστεί σε γενικές γραμμές με συνέπεια.

Στις περιπτώσεις όπου, κατά τον ακυρωτικό έλεγχο, κρίθηκε ότι το ΕΣΡ δεν εφάρμοσε ορθά το κανονιστικό περιεχόμενο του άρθρου 15 παρ. 2 του Συντάγματος, όπως ιδίως στο ζήτημα της πολιτικής πολυφωνίας, η ανεξάρτητη αρχή, αν και συμμορφώθηκε με τη σχετική νομολογία του ΣτΕ,

⁶³ ΕΣΡ 270/2022 και ΕΣΡ 170/2018· 64/2024· 65/2024 αντίστοιχα.

εξακολουθεί να αντιμετωπίζει την πρόκληση διαμόρφωσης ενός κριτηρίου που να συνδυάζει τόσο ποσοτικά όσο και ποιοτικά στοιχεία. Ένα τέτοιο κριτήριο είναι απαραίτητο για την αποτελεσματική εξασφάλιση της ουσιαστικής πολιτικής πολυμέρειας στα ραδιοτηλεοπτικά μέσα, δεδομένου ότι η Ελλάδα αποτελεί μια χώρα με υψηλό βαθμό συγκέντρωσης των ραδιοτηλεοπτικών μέσων σε λίγους επιχειρηματίες.

Ωστόσο, παρατηρείται ότι παραβάσεις με παρόμοια χαρακτηριστικά συχνά αντιμετωπίζονται με διαφορετικό βαθμό αυστηρότητας από την ανεξάρτητη διοικητική αρχή, ανάλογα με τις εκάστοτε συνθήκες, το χρονικό και κοινωνικό συγκείμενο, καθώς και την υποκειμενική αξιολόγηση των πραγματικών περιστατικών. Η διαφοροποίηση αυτή οδηγεί στην αποσταθεροποίηση των κριτηρίων που χρησιμοποιεί το ΕΣΡ και κατ' αποτέλεσμα, πρώτον, δημιουργείται ανασφάλεια δικαίου προς τους διοικούμενους, εν προκειμένω τους ραδιοτηλεοπτικούς σταθμούς, οι οποίοι δυσκολεύονται να διαμορφώσουν το περιεχόμενο των προγραμμάτων τους με σαφή και προβλέψιμα κριτήρια, προκειμένου να αποφύγουν την επιβολή διοικητικών κυρώσεων, και δεύτερον, δεν εδραιώνεται ένας νομικός συλλογισμός βασισμένος σε αντικειμενικά, γενικά και αφηρημένα κριτήρια, γεγονός που πλήττει την αρχή της συνέχειας της δημόσιας διοίκησης.

Συνεπώς, παρόλο που η δομή του νομικού συλλογισμού και η αιτιολόγηση των αποφάσεων του ΕΣΡ έχουν εξελιχθεί προς μια περισσότερο αναλυτική και σαφή κατεύθυνση, παραμένουν ανοιχτά ζητήματα που σχετίζονται με την ομοιομορφία στην εφαρμογή των κριτηρίων και την εξασφάλιση της προβλεψιμότητας των διοικητικών κυρώσεων. □